

О. М. Ткачук

**КРИМІНАЛЬНИЙ
ТА КРИМІНАЛЬНИЙ
ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОДЕКСИ:
ПОСТАТЕЙНИЙ ПОКАЖЧИК
ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЙ
ВЕРХОВНОГО СУДУ –
ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ
ТА КАСАЦІЙНОГО
КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ
(ПРАКТИКА 2019 РОКУ)**

Харків
«Право»
2020

УДК 343.2/.7:343.1(477)(094.4)(083.8)
Т48

Ткачук О. М.

Т48 Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси: постатейний покажчик правових позицій Верховного Суду – Великої Палати та Касаційного кримінального суду (практика 2019 року) / О. М. Ткачук. – Харків : Право, 2020. – 284 с.

ISBN 978-966-937-927-6

Збірник містить у собі систематизацію судової практики Верховного Суду за 2019 рік, а також окремі правові позиції 2018 року, які не увійшли до попереднього збірника, що впорядкована за статтями двох кодексів: Кримінального та Кримінального процесуального.

Збірник призначений для практичного використання судьями, прокурорами, адвокатами, практикуючими юристами, а також буде корисний усім тим, хто цікавиться практикою застосування норм матеріального та процесуального кримінального законодавства.

УДК 343.2/.7:343.1(477)(094.4)(083.8)

ISBN 978-966-937-927-6

© Ткачук О. М., 2020

© Оформлення. Видавництво «Право», 2020

Частина перша

**КРИМІНАЛЬНИЙ КОДЕКС
УКРАЇНИ**

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції
Ст. 15 ККУ	1. Доводи захисника про неправильну кваліфікацію дій засудженого по епізоду від 11 грудня 2015 року щодо заволодіння майном потерпілого ОСОБА_20 як закінченого злочину, а не замаху на його вчинення, є обґрунтованими. Згідно ст. 15 КК України замахом на злочин є вчинення особою з прямим умислом діяння (дії або бездіяльності), безпосередньо спрямованого на вчинення злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини цього Кодексу, якщо при цьому злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі. Замах на вчинення злочину є закінченим, якщо особа виконала усі дії, які вважала необхідними для доведення злочину до кінця, але злочин не було закінчено з причин, які не залежали від її волі. Так, грабіж вважається закінченим злочином з моменту заволодіння майном. Таким чином визнається поява у злочинця реальної початкової можливості розпорядитися вилученим майном (винести, передати іншим особам тощо). Якщо особа, котра протиправно заволоділа майном, такої реальної можливості не мала, її дії слід розглядати як замах на грабіж. Як вбачається з матеріалів кримінального провадження та встановлено судом у вироку ОСОБА_3 після вилучення акумуляторної батареї фірми «СтартБАТ» був помічений свідками, після чого намагався залишити місце злочину, однак, не встиг відійти і на декілька метрів, кинув акумулятор і був затриманий очевидцями події. Очевидно, що об'єктивної можливості розпорядитись чи користуватись викраденим у зашудженого не було, оскільки його дії постійно були в полі зору свідків, що його затримали. Протилежний висновок судів першої та апеляційної інстанції про те, що ОСОБА_3 мав таку можливість є необґрунтованим. Таким чином ОСОБА_3 виконав усі дії, які вважав необхідними для доведення злочину до кінця, але грабіж не було закінчено з причин, які не залежали від його волі. Доводи захисника про те, що дії ОСОБА_3 мали б кваліфікуватися як замах на крадіжку, а не грабіж є необґрунтованими, були предметом перевірки суду апеляційної інстанції, який навів детальні мотиви прийнятого рішення.	№ 51-437км18 від 15.11.2018 Касаційний кримінальний суд

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції
	При цьому апеляційний суд обґрунтовано послався на те, що місцевий суд в основу вироку правильно поклав показання потерпілого ОСОБА_20, котрий в деталях розповів про відомі йому обставини вчинення злочину, показання свідків ОСОБА_31, ОСОБА_21 та ОСОБА_32, які були очевидцями злочину та в подальшому затримали злочинця, даними протоколів слідчих дій тощо. Так, свідки ОСОБА_21 та ОСОБА_32 повідомили, що побачивши як чоловік взяв акумулятор автомобіля і почав тікати, почали йому кричати, щоб він зупинився, та побігли за ним, в подальшому цей чоловік кинув акумулятор і недовзі вони його наздогнали. Відповідно до роз'яснень, що містяться в п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 2009 року № 10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності», дії, розпочаті як крадіжка, але виявлені потерпілим чи іншими особами і, незважаючи на це, продовжені винною особою з метою заволодіння майном, належить кваліфікувати як грабіж. Як вбачається з матеріалів кримінального провадження та правильно встановлено судом, дії ОСОБА_3 були розпочаті як крадіжка, проте в подальшому були виявлені свідками, які почали кричати, намагаючись зупинити ОСОБА_3, однак останній намагався втекти з викраденим майном і лише зрозумівши, що не встигне з ним втекти, викинув викрадене майно. За таких обставин касаційна скарга захисника підлягає частковому задоволенню, вирок та ухвала щодо ОСОБА_3 – зміні зі зміною кваліфікації дій засудженого з ч. 2 ст. 186 на ч. 2 ст. 15, ч. 2 ст. 186 КК України.	
	2. Згідно з ч. 1 ст. 15 КК замахом на злочин є вчинення особою з прямим умислом діяння (дії або бездіяльності), безпосередньо спрямованого на вчинення злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини цього Кодексу, якщо при цьому злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від волі цієї особи. Верховний Суд України у своїх рішеннях неодноразово висловлював правову позицію про те, що замах, безпосередньо спрямований на вчинення злочину, є його стадією та становить	№ 51-4060км18 від 13.06.2019 Касаційний кримінальний суд

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції
	кінцеве діяння щодо реалізації умислу, рішення і наміру вчинити злочин, а тому він є актом, який виконується виключно з прямим умислом за наявності цілі досягнення суспільно небезпечного результату. Наслідки, які не настали, інкримінуються особі в тому разі, якщо їх було включено в ціль її діяння і досягнення такої цілі було б неможливе без таких наслідків. Якщо ж особа не мала наміру досягти певних наслідків, вона не могла й вчинити замах на їх досягнення. Відповідно до роз'яснень, які містяться в пунктах 4, 22 постанови Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 року № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи», суди повинні ретельно досліджувати докази, що мають значення для з'ясування змісту і спрямованості умислу винного. Питання про умисел необхідно вирішувати виходячи із сукупності всіх обставин вчиненого діяння, зокрема враховувати спосіб, знаряддя злочину, кількість, характер і локалізацію поранень та інших тілесних ушкоджень, причини припинення злочинних дій, поведінку винного і потерпілого, що передувала події, характер їх стосунків. Визначальним при цьому є суб'єктивне ставлення винного до наслідків своїх дій. При цьому в разі, якщо винна особа відмовилася від убивства потерпілого вже після вчинення дій, які вважала за необхідне виконати для доведення злочину до кінця, але його не було закінчено з причин, що не залежали від її волі, діяння належить кваліфікувати відповідно до ч. 2 ст. 15 КК як закінчений замах на умисне вбивство, яке може бути вчинено лише з прямим умислом. Як убачається з матеріалів справи, ОСОБА_1 завдав ОСОБА_2, який перебував на водійському сидінні автомобіля, декількох ударів ножем в обличчя та голову, а після того як потерпілий почав чинити опір та залишив салон машини, наздогнав його та знову почав заподіювати ударів ножем у правій бік тулуба, в результаті чого потерпілий упав біля автомобіля обличчям на землю, а ОСОБА_1 сів на нього, позбавивши таким чином можливості чинити опір, і ножем, який тримав у правій руці, продовжив завдавати ударів у потилицю та шию. Внаслідок цього потерпілий отримав тяжкі тілесні ушкодження, небезпечні для життя в момент заподіяння. Смерть ОСОБА_2 не настала, оскільки йому було вчасно надано медичну допомогу.	

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції
	Згідно з висновком експерта від 10 березня 2016 року № 971е потерпілому ОСОБА_2 було заподіяно ушкодження у вигляді: відкритої черепно-мозкової травми, забою головного мозку другого ступеню, субарахноїдального крововилив, перелому потиличної кістки ліворуч та перелому тім'яної кістки праворуч, пневмоцефалії; дев'яти різаних та колото-різаних ран – у лівій скроневій ділянці з переходом вниз на проекцію лівої виличної дуги, на лівій щоці з переходом на проекцію гайморової пазухи, в лобній ділянці ліворуч, у внутрішнього кута правого ока з переходом частково на спину носу, в проекції правої виличної дуги, на підборідді праворуч із переходом на носогубний трикутник та далі на щоку, у праву та ліву тім'яно-потилочну ділянку і по центру, розриву шкіри лівого слухового проходу, стану після носової та вушної кровотечі з розвитком у посттравматичному періоді середнього отиту зліва, які за своїм характером відносяться до тяжких тілесних ушкоджень, небезпечних для життя в момент заподіяння; п'яти різаних ран на долонній поверхні правої кисті від 4-ї п'ясної кістки з переходом на проксимальну фалангу 5-го пальця, на задній поверхні правого плечевого суглобу, справа на спині по навколохребтовій лінії в проекції 2-го грудного хребця, які за своїм характером, як кожне окремо, так і разом відносяться до легких тілесних ушкоджень, що спричинили короткоточасний розлад здоров'я тривалістю понад 6 діб, але не більше трьох тижнів (21 день). Усі тілесні ушкодження, виявлені у потерпілого на голові, обличчі, правій кисті та на правій задній поверхні тулуба, виникли внаслідок неоднократної ріжучої дії гострого предмета з колючо-ріжучими властивостями, яким могло бути лезо ножа. З урахуванням характеру, локалізації та кількості виявлених у ОСОБА_2 тілесних ушкоджень йому було заподіяно не менше як 14 ударів. Таким чином, характер і динамічність дій ОСОБА_1, його поведінка під час вчинення злочину, знаряддя злочину – ніж, завдання ним численних цілеспрямованих ударів у життєво важливі органи потерпілого, а також поведінка ОСОБА_1 після вчинення злочину, а саме те, що він потерпілому допомоги не надав, «швидкої допомоги» не викликав, а залишив місце події, позбувшись по дорозі ножа, у сукупності свідчать про те, що ОСОБА_1 у цьому випадку діяв із прямим умислом на позбавлення життя потерпілого та вчинив для цього	

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції
	всі необхідні дії, які були для нього завідомо такими, що призведуть до смерті ОСОБА_2, однак смертельний наслідок не настав лише через обставини, які не залежали від волі ОСОБА_1. Згідно з висновком судово-психіатричного експерта на час вчинення інкримінованого діяння ОСОБА_1 не страждав і не страждає на хронічне психічне захворювання, тимчасовий хворобливий розлад психічної діяльності, інший хворобливий стан психіки в період інкримінованого діяння, міг у повному обсязі усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними. Показання потерпілого та свідків не викликають жодних сумнівів у колегії суддів, оскільки вони за своїм змістом відтворюють обставини, а також повністю узгоджуються як між собою, так і з іншими доказами винуватості ОСОБА_1 в інкримінованих йому злочинах. Отже, наведене свідчить про правильну кваліфікацію дій ОСОБА_1 за ч. 2 ст. 15 і ч. 1 ст. 115, ч. 2 ст. 187, ч. 2 ст. 289 КК. Таким чином, суд правильно встановив обставини кримінального правопорушення та виклав їх у вирокі. Зазначене у вирокі формулювання обвинувачення, визнане судом доведеним, відповідає диспозиціям норм кримінального закону, якими встановлено кримінальну відповідальність за вчинені ОСОБА_1 дії.	
	3. Доводи, викладені захисником у касаційній скарзі, про неправильне встановлення судами спрямованості умислу ОСОБА_1, яке призвело до помилкової кваліфікації його діянь як замаху на інкримінований йому злочин, не ґрунтуються на матеріалах провадження, є безпідставними та спростовуються матеріалами провадження. Так, замахом закон визнає діяння, безпосередньо спрямоване на вчинення злочину. Мета досягнення суспільно небезпечного результату – конструктивний елемент попередньої злочинної діяльності, в тому числі й замаху. Таким чином, наслідки, які не настали, інкримінуються особі у тому разі, якщо їх було включено в мету його діяння, і досягнення такої мети було б неможливе без зазначених наслідків. Якщо ж особа не мала наміру досягти певних наслідків, то вона не могла і вчинити замах на їх досягнення. На цих позиціях стоїть і судова практика.	№ 51-9408км18 від 25.07.2019 Касаційний кримінальний суд

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції
	Відповідно до ч. 1 ст. 15, ч. 2 ст. 24 КК України замахом на злочин є вчинення особою з прямим умислом (коли особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання) дій (бездіяльності), безпосередньо спрямованих на вчинення злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини цього Кодексу, якщо при цьому злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі. Розмежовуючи поняття «замах на вбивство» та «умисне заподіяння тілесного uszkodження», необхідно з'ясувати зміст і спрямованість умислу винуватого, тобто вирішити питання про те, з прямим чи непрямым умислом діяла винувата особа. Для цього необхідно врахувати сукупність усіх обставин вчиненого діяння, і врахуванню підлягає не лише поведінка винуватого до, під час та після скоєння злочину, його взаємини з потерпілим, що передували події, кількість, характер і локалізація поранень (поранення життєво важливих органів), заподіяних потерпілому, а й спосіб вчинення злочину, засоби та знаряддя злочину, причини припинення злочинних дій. Верховний Суд у своїх рішеннях неодноразово звертав увагу на те, що замах, безпосередньо спрямований на вчинення злочину, є його стадією та становить кінцеве діяння щодо реалізації умислу, рішення й наміру вчинити злочин, а тому він є актом, який виконується виключно з прямим умислом, за наявності цілі досягнення суспільно – небезпечного результату. Про наявність прямого умислу можуть свідчити конкретні діяння винної особи, які завідомо для нього мали потягти за собою смерть потерпілого і не призвели до бажаного наслідку лише в силу обставин, які не залежали від його волі. Тобто злочинна діяльність при закінченому замаху характеризується тим, що об'єктивно вона є закінченою та суб'єктивно реалізованою – особа зробила все необхідне, щоб досягти мети і вчинила всі дії для досягнення злочинного результату. Суд першої інстанції при оцінці діянь засудженого (з'ясуванні змісту і спрямованості умислу) правильно врахував характер, рішучість і динамічність дій, вчинених засудженим,	

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції
	їх раптовість для потерпілого, поведінку до, під час і після скоєння злочину, обране знаряддя вчинення злочину – сокиру, локалізацію поранення (життєво важливий орган – голова), механізм його заподіяння, причини припинення злочинних дій (із показань самого засудженого вбачається, що після нанесень потерпілому сокирою декількох ударів по голові, руків'я сокири зламалось і металева її частина впала, проте засуджений продовжував бити потерпілого по голові дерев'яною частиною сокири. Однак зламана сокира, опір потерпілого та те, що останній почав кликати на допомогу зупинили злочинні дії засудженого), – усе це в сукупності свідчить про те, що ОСОБА_1 мав прямий умисел на позбавлення життя потерпілого. Діяння, до якого вдавсь засуджений, не дають підстав вважати, що він мав намір завдати потерпілому ОСОБА_2 будь-яких тілесних ушкоджень, для нього вони були завідомо такими, що приведуть до смерті особи, і не призвели до такого наслідку лише в силу обставин, які не залежали від волі ОСОБА_1, оскільки знаряддя злочину зламалося, а потерпілий чинив опір та кликав на допомогу. Посилання захисника, на те, що засуджений побачивши на своїх руках та одязі кров, злякавшись припинив наносити удари, хоча мав можливість продовжувати наносити удари за допомогою наявного у його кишені ножа, вийшов на вулицю де зупинив автомобіль і просив викликати швидку медичну допомогу і не перешкоджав своєму затриманню, що, на думку захисника свідчило про відсутність у нього прямого умислу на вбивство, є безпідставним і не впливає на правову оцінку його дій. Разом із цим, те, що засуджений побачивши на своїх руках та одязі кров, злякавшись припинив наносити удари потерпілому не утворюють добровільної відмови від злочину, оскільки саме зламана сокира, опір ОСОБА_2 та те, що потерпілий почав кликати на допомогу зупинили злочинні дії засудженого. У зв'язку з цим колегія суддів не може встановити спроможність доводів захисника щодо застосування статті 17 КК України за наведених обставин. Отже, суд першої інстанції ретельно перевірив версію захисту про те, що ОСОБА_1 не мав умислу на вбивство особи. Проте суд правильно визнав її безпідставною, оскільки така	

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції
Ст. 24 ККУ	версія суперечить установленим фактичним обставинам, спростовується доказами у кримінальному провадженні, які у своїй сукупності дають підстави вважати, що у цьому конкретному випадку засуджений діяв із прямим умислом на вбивство потерпілого ОСОБА_2. 1. Диспозиція ч. 1 ст. 115 КК України передбачає кримінальну відповідальність за умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, яке може бути вчинене лише з прямим умислом. Відповідно до ч. 2 ст. 24 КК України прямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно-небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно-небезпечні наслідки і бажала їх настання. Умисне вбивство вчинене з прямим умислом означає, що особа усвідомлює суспільно-небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачає його суспільно-небезпечні наслідки у вигляді смерті іншої людини та бажає її настання. За таких обставин сторона обвинувачення повинна довести, що дії ОСОБА_1 були направлені саме на позбавлення життя ОСОБА_6 та не доведені ним до кінця з причин, що явно не залежали від його волі. Однак, зміст вироку свідчить про те, що суд першої інстанції, з яким погодився і суд апеляційної інстанції, визнав доведеною винуватість ОСОБА_1 у вчиненні незакінченого замаху на умисне вбивство ОСОБА_6, не навівши, при цьому, спростувань доводів сторони захисту під час розгляду кримінального провадження про відсутність прямого умислу на заподіяння смерті потерпілому. На думку колегії суддів, суди попередніх інстанцій не перевірили належним чином твердження захисника Ф. Н. М. та засудженого ОСОБА_1 про те, що останній, будучи військовослужбовцем з досвідом і навиками використання вогнепальної зброї та, маючи при собі також іншу зброю – автомат Калашникова, при вчиненні описаних у вироку дій, здійснюючи постріл з травматичного пістолету Макарова та, за наявності автомата Калашникова, міг довести свій умисел до кінця, не зважаючи на те, що інші співучасники відібрали у нього зброю травматичної дії.	№ 51-368км17 від 05.02.2019 Касаційний кримінальний суд